

OKRĘGOWA DELEGATURA RZĄDU RP W KRAKOWIE (KRYPTONIMY „KOPIEC”, „SÓL”, „WISŁA”)

Dość liczna literatura dotycząca Krakowa w okresie okupacji traktuje marginalnie działalność Okręgowej Delegatury Rządu.¹ Najwięcej wiadomości podaje w swoich publikacjach Alina Fitowa, ukazująca jednakże głównie udział ludowców w strukturach podziemnej administracji.²

Z poszczególnych odcinków pracy Delegatury na terenie Krakowa obszerniejszego omówienia doczekały się tylko dwa. Pierwszym z nich jest działalność Okręgowego Biura Szkolnego³, drugim zaś Kierownictwo Walki Cywilnej.⁴ Należy tutaj zaznaczyć, że Okręgowe Biuro Szkolne nie wchodziło w skład Biura Okręgowego Delegata Rządu, podobnie jak inne działy konspiracyjnej administracji niezespolonej.⁵

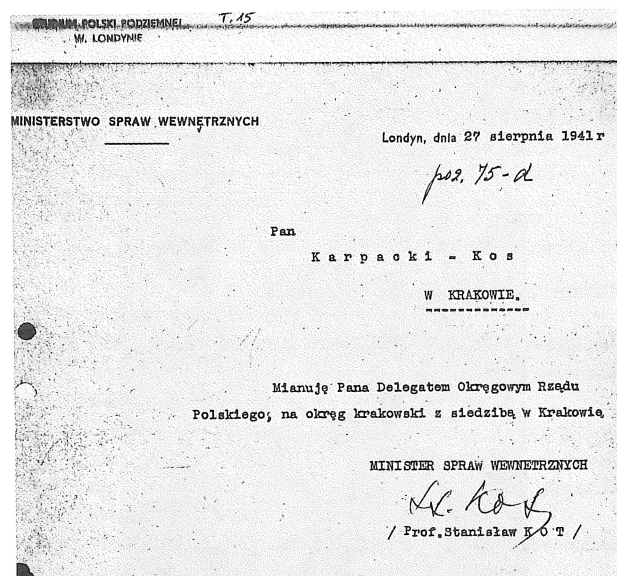
Celem artykułu jest przedstawienie aktualnego stanu wiedzy, na pewnym etapie badań, o organizacji i działalności Okręgowej Delegatury Rządu RP w Krakowie.

Po przegranej kampanii wrześniowej 1939 roku w Krakowie, podobnie jak w innych miastach Polski, rozpoczęły działalność organizacje konspiracyjne. Jedną z tych organizacji, wybijających się swoimi osiągnięciami, była „Organizacja Orła Białego”. W ramach Komendy Głównej OOB utworzono Szefostwo Walki Cywilnej i Spraw Społeczno-Politycznych.⁶

W Warszawie, w tym czasie, organizowano Służbę Zwycięstwu Polski, i w czasie pobytu gen. Karaszewicza-Tokarzewskiego w Krakowie (16–19 X 1939) doszło do uzgodnienia połączenia wysiłków obu organizacji. Równocześnie gen. „Torwid” mianował Tadeusza Orzelskiego („Tadeusz”) Okręgowym Komisarzem Cywilnym w Krakowie oraz „kilku członków Krakowskiej Okręgowej Rady Politycznej”.⁷ Skład Rady jest przedmiotem badań i przed ich ukończeniem trudno przesądzać ostateczne ustalenia. Alina Fitowa twierdzi, że do Rady weszli: T. Orzelski, Józef Cyrankiewicz („Adam”), Kazimierz Kierzkowski („Prezes”), Ludwik Muzyczka („Jacek”, „Sulkowski”), i dodaje „nikt ze znaczących polityków przedwojennej opozycji do niej (Rady — WG) nie wszedł”.⁸ Natomiast Kazimierz Pluta-Czachowski wymienia: T. Orzelski, J. Cyrankiewicz (PPS), Stanisław Mierzwa (SL), Tadeusz Surzycki (SN), Mikołaj Kwaśniewski (SD), Władysław Tempka (SP), i K. Kierzkowski (OOB).⁹

Niewątpliwie obok działalności OOB i SZP w Krakowie, z inicjatywy polityków został utworzony „Krakowski Komitet Międzypartyjny”. Tworzyli go: Zygmunt Lasocki („Dziadek”), Stanisław Mierzwa („Kraczka”, „Słomka”) — SL; Zygmunt Żuławski, J. Cyrankiewicz („Adam”) — PPS; Stanisław Rymar („Tomasz Gierlat”), Tadeusz Surzycki — SN; Władysław Tempka — SP. Sprawą sporną jest drugi przedstawiciel SP w KKM, wymieniane w dotychczasowych

publikacjach są dwie osoby: Stanisław Sopicki (Karol Leskowiec) i Karol Holeksa. Dodajmy, iż działalność obu organizacji, t.j. Okręgowej Rady Politycznej SZP i KKM wymaga dalszych badań oraz uściśleń. Ważne byłoby ostateczne ustalenie relacji pomiędzy KKM a CKON.¹⁰

1. Akt nominacji dla Okręgowego Delegata Rządu w Krakowie.

Początek 1940 r. przyniósł w kraju zmiany organizacji konspiracyjnych. Rząd narzucił organizację na zasadzie rozdzielienia odcinka wojskowego od cywilnego.¹¹ W jej następstwie uchwalono t.j. „ustawy kwietniowe” zawierające wytyczne dla Delegatów Rządu w sprawie współpracy z organizacją wojskową ze stronnictwami politycznymi.¹² Na mocy decyzji rządowej w Krakowie (podobnie jak w Warszawie) powstał Polityczny Komitet Porozumiewawczy, w odróżnieniu od warszawskiego nazywany „małą czwórka”. Skład Komitetu ulegał zmianom, jego członkami w różnych okresach byli: S. Rymar, T. Surzycki, Józef Hajdukiewicz („Limanowski”, „Profesor”), Tadeusz Wołkowicki („Hipolit”) Władysław Kosturek („Wojtek”) — SN; S. Sopicki, Adam Stawarski, Kuźniar — SP; J. Cyrankiewicz, Z. Żuławski, Stefan Rzeźnik („Stanisław”) — PPS; S. Mierzwa, Józef Marcinkowski („Kłos”, „Tracz”), Jan Witaszek („Drag”) — SL.¹³ W sprawie składu Komitetu wydaje się, że konieczne są

dalsze badania. W dotychczasowej literaturze nie ustosunkowano się do relacji Stefana Brzezińskiego, w której twierdzi, że od maja do października 1940 r. reprezentował SP w okręgowym PKP w Krakowie.¹⁴

Przypatrzmy się jak zadania Komitetu przedstawiała „Instrukcja dla P.K.P. i Delegatów Okręgowych”.¹⁵

„Okręgowy PKP jest wojewódzkim odpowiednikiem PKP w stolicy i miarodajną reprezentacją stronnictw politycznych na terenie województwa. Jako taki PKP wojewódzki współpracuje stale z Okręgowym Delegatem i Komendantem Wojewódzkim Z.W.Z.

PKP Okręgowy obraduje pod przewodnictwem Delegata Okręgowego i wydaje na jego wniosek lub z własnej inicjatywy opinie w sprawach przedstawionych przez Delegata, bądź przez jednego z członków PKP. Okręgowy PKP udziela Delegatowi Okręgowemu informacji miarodajnych w sprawach lokalnych, tak co do faktów jak i nastrojów społeczeństwa.

W razie różnicy zdania między P.K.P. Okręgowym, a Delegatem Okręgowym, PKP Okręgowy przedstawia sprawę PKP w stolicy, który może spowodować interwencję Delegata Głównego. Gdyby w danym wypadku zachodziła potrzeba wydania zarządzenia, rozstrzyga Delegat Okręgowy aż do instrukcji odmiennej Delegata Głównego.”

2. Władysław Kosturek („Wojtek”)

Wiosną i latem 1940 r. trwały w Krakowie rozmowy polityków mające doprowadzić do ustalenia kandydata na stanowisko Delegata Okręgowego. Kandydatem tym został prof. Stanisław Pigoń, jednakże cała akcja montowania Delegatury w Krakowie przeciągnęła się do 1941 r. W grudniu 1940 r. został mianowany Delegat Rządu RP na Generalne Gubernatorstwo — Cyryl Ratajski. Jednakże nie miał on uprawnień do mianowania Delegatów Okręgowych. Dlatego też dopiero 27 sierpnia 1941 r. Minister Spraw Wewnętrznych prof. Stanisław Kot podpisał nominację dla prof. Pigoń.¹⁶ Stało się to w momencie, kiedy prof. Pigoń zrezygnował z tej funkcji. Na jego miejsce został przez PKP wysunięty Jan Jakóbiec.¹⁷

Depesza o zmianie została nadana z Warszawy w dniu 8 sierpnia 1941 r. Jednakże jeszcze w marcu 1942 r. rząd był przeświadczony, że Delegatem w Krakowie jest prof. Pigoń.¹⁸

Jednocześnie z Jakóbcem, na stanowisko zastępcy Delegata wysunięto Mieczysława Małeckiego — nie udało się znaleźć potwierdzenia tej nominacji. Zastępcami Okręgowego Delegata w późniejszym okresie zostali mianowani Stefan Rzeźnik (PPS) i Władysław Kosturek (SN).

Obowiązki Okręgowego Delegata zostały określone w „Instrukcji”.¹⁹

- „1) Wykonywanie poleceń Delegata Głównego, udzielanie mu informacji dotyczących danego obszaru oraz przekazywanie mu wiadomości udzielonych Delegatowi okręgowemu przez PKP Okręgowy i przedstawienie jego wniosków i żądań Delegatowi Głównemu
- 2) Współpraca z PKP Okręgowym i z Komendantem Okręgowym ZWZ
- 3) Wydawanie dyrektyw w sprawach lokalnych dla miejscowego społeczeństwa w kwestii zachowania się wobec zarządzeń okupanta
- 4) Organizacja pomocy i ochrony przed grabieżą kulturalną i gospodarczą okupanta na terenie województwa
- 5) Nadzór nad działalnością społeczną i dobroczynną
- 6) W razie różnicy zdania między Delegatem Okręgowym a instrukcją udzieloną mu przez Delegata Głównego, Delegat Okręgowy przedstawia sprawę Okręgowemu PKP, który może przedstawić sprawę PKP w stolicy.”

Te ogólne zadania ulegały z biegiem czasu zmianom i uściśleniom. 31 marca 1944 r. zostały wydane „Przepisy o organizacji i zadaniach Tymczasowej Administracji Rządowej w okresie okupacji”.²⁰

Terenem działania Okręgowej Delegatury Rządu w Krakowie był, ustanowiony przez okupanta, Dystrykt Krakowski. W jego skład wchodziły powiaty województwa krakowskiego (oprócz żywieckiego, bialskiego; częściowo wadowickiego i chrzanowskiego), powiaty Miechów, Olkusz, Pińczów (dwa ostatnie częściowo) z województwa kieleckiego oraz 13 zachodnich powiatów województwa lwowskiego (tarnobrzęski, nizański i jarosławski częściowo).²¹ Razem dawało to 31 powiatów. Była to druga pod względem liczby powiatów Okręgowa Delegatura. Największą była ODR Lwów, ale należały do niej powiaty z województw lwowskiego (poza ww 13), stanisławowskiego i tarnopolskiego.

Organem pracy Okręgowego Delegata Rządu było Biuro ODR. Według przepisów z 31 III 1944 r. Biuro to miało się składać z 13 Wydziałów. Jednakże czas powstawania ich był bardzo różny, niektóre powstawały dopiero w 1944 r.

Na czele Biura ODR stał jego kierownik, będący z tego tytułu trzecim zastępcą Delegata Okręgowego. Pierwszym kierownikiem Biura ODR był Winiarz („Nowak”), następnie Józef Nowak („Brzoza”), i wreszcie Tadeusz Seweryn („Socha”). Natomiast kancelarią ODR od drugiej połowy 1941 do października 1944 r. kierował Edward Kaleta („Kleofas”, „Rudek”, „Zwardon”) ²², po jego ustąpieniu funkcję tę pełnił Zygmunt Zaremba („Florian”). ²³ W kancelarii były zatrudnione 3 maszynistki, m.in. Szebesta, Miła Kapuściok. W służbie łączności pracowali: Stefania Hućko-Kaletowa („Gapcio”), NN („Smyk”), Krystyna Kierska („Berta”) ²⁴, Rudolf Kaleta („Kobiela”). Lokal łączności mieścił się przy ul. Kościuszkowej u Zbigniewa Drapelli. ²⁵

Departamentowi Spraw Wewnętrznych w centrali podlegały trzy Wydziały ODR: administracji, bezpieczeństwa i samorządu. Wydziałem administracji, którego głównym zadaniem było montowanie administracji państwowej I instancji (starostw) kierowali kolejno: Czesław Żulkiewicz ²⁶, Adolf Łuko-

3. Leon Gallas („Noel”, „Szpak”)

wiecki („Borsa”)²⁷ — ciężko ranny 13 grudnia 1944 r. w zasadzce zorganizowanej w okolicach Limanowej przez oddział sowiecki, w następstwie ran zmarł.²⁸

Wydziałem bezpieczeństwa kierowali kolejno: Kazimierz Oyrzanowski²⁹, Józef Sokółowski („Drwal”, „Ster”). Organizacja wydziału nie jest zbyt dobrze znana³⁰, w dotychczasowych publikacjach ograniczono się właściwie do wymienienia nazwisk jego kierowników.

W 1943 r. dotarła do Krakowa „Instrukcja” oraz „Schemat tymczasowej organizacji Wydziału Bezpieczeństwa Urzędu Okręgowego D.R.”.³¹ Zgodnie z tym schematem Wydz. Bezpieczeństwa składał się z Naczelnika, Zastępcy oraz dwóch oddziałów:

„I. Oddział Organizacyjno-Inspekcyjny

Referat I Organizacji

Właściwości:

- Wykonywanie dyrektyw instrukcyjnych i poleceń Centralnych Władz Bezpieczeństwa w zakresie zadań bieżących okresu pracy konspiracyjnej.
- Opracowanie obowiązujących na czas konspiracji instrukcji dla powiatowych D.R. w zakresie zadań bieżącej służby bezpieczeństwa.
- Opracowanie w porozumieniu z komendantem okręgowym K.B. i inspektorem S.S. szczegółowego planu działań ochronnych w okresie przejściowym oraz planu mobilizacji i stałego rozmieszczenia komisariatów i posterunków KB i SS oraz rezerw KB na terenie Okręgu.
- Opracowanie instrukcji dla powiatowych D-tur R. w zakresie przygotowania przyszłych działań obronnych, mających zagwarantować bezpieczeństwo wewnętrzne Kraju w okresie przejściowym.
- Przygotowanie dla tego Okręgu powszechnie obowiązujących rozporządzeń, zarządzeń i obwieszczeń i uzgodnienie ich z miejscowymi władzami wojskowymi, władzami administracji specjalnej oraz komendantem okręgowym K.B., inspektorami S.S. i Komitetami Bezpieczeństwa (o ile w danym terenie działają).

Referat II Inspekcji

Właściwości:

- Wykonywanie inspekcji powiatowych władz administracji ogólnej w zakresie służby bezpieczeństwa. Opracowywanie sprawozdań i wniosków.
- Piecza nad zagwarantowaniem bezpieczeństwa pracy całego personelu Okręgowej D-ry R.
- Opiniowanie spraw obsady personalnej Wydziału Bezp. oraz innych wydziałów D-ury okręgowej i delegatur powiatowych pod kątem widzenia bezpieczeństwa pracy.
- Utrzymywanie łączności stałej i alarmowej z Centralnymi Władzami Bezpieczeństwa, z organami bezpiecz. Okręgu K.B. i S.S. oraz kontaktowanie się w zakresie zleconym przez Okręg. D-ta z Wojskiem.
- Kwatermistrzostwo w zakresie pracy okr. D-ury R.

II. Oddział polityczno-Społeczny (krypt. „Stożek”, „Wir”)

Referat I Polityczno-prasowy

Właściwości:

- Obserwacja istniejących w terenie (wydawanej bądź kolportowanej) prasy tajnej i jawnej.
- Obserwacja działalności organizacji politycznych i paramilitarnych polskich. Ustalenie z nimi zasad współdziałania w zakresie pracy nad zagwarantowaniem bezpieczeństwa wewnętrznego kraju.
- Obserwacja ruchu zawodowego tj. działalności związków zawodowych robotniczych, urzędowych, zawodów wolnych itp.
- Obserwacja działalności organizacji społecznych (samo-pomocowych, kulturalnych, rozrywkowych itp.).
- Obserwacja życia gospodarczego i jego instytucji.
- Obserwacja związków wyznaniowych.

Referat II Informacji

Właściwości:

- Prowadzenie wywiadu politycznego (niewojskowego) w stosunku do okupanta.
- Utrzymanie stałego kontaktu z polskimi więźniami politycznymi, znajdującymi się w więzieniach, aresztach śledczych i obozach.
- Prowadzenie wywiadu w stosunku do organizacji wywrotowych, tj. tych które w ich ideologii i metodach działania dają wyraz nieuznawania istniejącego porządku prawnoustrojowego w Państwie.
- Prowadzenie wywiadu w stosunku do mniejszości narodowych.

Referat III Egzekutywy politycznej

Właściwości:

- Prowadzenie ewidencji osób zagrażających bezpieczeństwu publicznemu w rozumieniu odpowiednich przepisów instrukcji bezpieczeństwa.
- Wykonywanie przez będące w dyspozycji zespoły zadań specjalnych, wynikających:
 - z potrzeby uzyskania określonej informacji (zbierania materiałów obciążających pewne osoby zarzutem działalności antypolskiej). Opracowanie i przesyłanie do Sądów Państwowych Polski Podziemnej odpowiednich wniosków.
 - z potrzeby fizycznego usunięcia warunków uniemożliwiających lub utrudniających wykonywanie zadań oddziału Polityczno-Społecznego, bądź narażających jego pracowników na niebezpieczeństwo.”

Pierwsze, szczegółowsze informacje z zakresu wydz. bezpieczeństwa pochodzą z „Protokołu rozmowy z Naczelnikiem Wydziału Bezpieczeństwa Okręgu Krakowskiego z dnia 13 sierpnia 1943 r.”³². Dowiadujemy się z niego, że Wydz. Bezpieczeństwa znajduje się w stadium organizacji, a dział

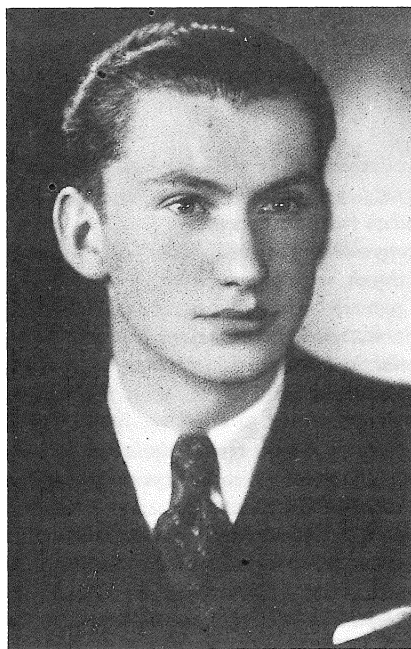

4. Stanisław Budyn („Drzazga”)

informacyjny rozwija się powoli — głównie w kierunku badania komuny i Niemców. W dziale brak było referatu prasowego, komórki więziennej, egzekutywy. Dział ten korzystał z informacji wywiadu KWC. Główną przyczyną powolnego rozwoju był brak funduszy.³³ W terenie referenci bezpieczeństwa byli tylko w 10 powiatach.

Według protokołu nie powiodły się rozmowy z wojskiem na temat uzgodnienia współpracy w zakresie spraw bezpieczeństwa.³⁴ Natomiast naczelnik tego wydziału był w stałym kontakcie z Komitetem Bezpieczeństwa Krakowa zorganizowanym przez „Unię”.

W dniach 19–25 sierpnia 1943 r. przebywał na inspekcji w Krakowie przedstawiciel Dep. Spraw Wewnętrznych („K. Świątek”). W swym sprawozdaniu przedstawił on sytuację w Krakowie. Stwierdził, że w wydz. bezpieczeństwa poza kierownikiem obsadzony jest sekretariat (wraz z archiwum),

5. Kazimierz Ptaszek („Kazimierz”)

dział polskich organizacji społecznych oraz dział komuny. Wydział posiadał pięć central informacyjnych w Dębicy, Krakowie, Przemyśle, Rzeszowie, Sanoku; oraz pojedynczych informatorów w Jasle, Jarosławiu, Kolbuszowej, Krośnie, Nowym Sączu, Nowym Targu, Tarnobrzegu.³⁵

W trakcie rozmów toczonych wówczas w Krakowie postanowiono połączyć sieci informacyjne Wydz. Bezp. i KWC, a kierownik oddz. społeczno-politycznego objął funkcję szefa wywiadu KWP w Krakowie.

Dysponujemy jeszcze jednym dokumentem — „Sprawozdanie z działu bezpieczeństwa w okręgu Krakowskim”. Dokument ten jest niedatowany, pochodzi z 1944 r.³⁶ Zgodnie z nim w oddz. organizacyjno-inspekcyjnym zatrudniony był 1 referent (prawnik, fachowiec). W oddziale tym przygotowywano projekty na okres przełomu i przejściowy, instrukcje dotyczące organizacji organów bezpieczeństwa w terenie w okresie

6. od lewej: Alfred Zaręba („Fredek”), Kazimierz Ptaszek („Kazimierz”).

konspiracji, regulamin organizacyjny dla Straży Obywatelskiej.

W oddz. społeczno-politycznym zatrudnionych było pięć osób: kierownik, zastępca i 3 referentów.³⁷ Oddział prowadził kartotekę osób działających na szkodę państwa (Niemców, Polaków, Ukraińców). Kartoteka ta stanowiła podstawę do opracowań dla Okręgowej Komisji Badania i Rejestrowania Zbrodni Okupanta w Polsce (krypt. „Niezapominajka”).³⁸

Kartotekę taką prowadził Kazimierz Ptaszek („Kazimierz”) w budynku przy ul. Friedleina 8. K. Ptaszek w 1942 r. został wprowadzony przez Alfreda Zarębę („Fredek”) do KWC, w 1943 r. po połączeniu wszystkich wywiadów w jednej sieci KWP znalazł się w grupie pracowników oddz. społeczno-politycznego. Na czele tego oddziału stał Leon Gallas („Noel”, „Szpak”).³⁹ Poza Gallasem i Ptaszkim pracowali w oddz. Stanisław Budyn („Drzazga”)⁴⁰, NN („Wielcz”), a w jesieni 1944 r. doszedł do oddz. NN („Walter”).⁴¹

Organami bezpieczeństwa organizowanymi przez Delegaturę były: Państwowy Korpus Bezpieczeństwa, Straż Samorządowa, Straż Obywatelska. Zgodnie z „Zarządzeniem w sprawie utworzenia organów bezpieczeństwa w okresie konspiracji z 26 czerwca 1943 r.”⁴² Wojewódzka Komenda PKB (poza Komendantem i Wojewódzkim Instruktorem SS) miała się składać z następujących działów:

- a) dział administracyjny (organizacja, sprawy personalne i dyscyplinarne)
- b) dział gospodarczy (budżet, środki techniczne, uzbrojenie, umundurowanie, wyżywienie, kwaterunek)
- c) dział inspekcji i wyszkolenia
- d) urząd śledczy⁴³
- e) odwód (rezerwa) — od jednej kompani wzwyż

Stan osobowy (poza odwodem) przewidywano na 8–10 oficerów (w tym 2 dla urzędu śledczego) i 25–30 szeregowych i personelu kancelaryjnego (w tym 10–12 dla urzędu śledczego).

Wojewódzkim komendantem PKB był Józef Sokołowski („Drwal”, „Ster”)⁴⁴. W sierpniu 1943 r. stan organizacyjny PKB przedstawiał się następująco:

	oficerów zaw.	podof. zaw.	of. cyw.
Komenda Wojewódzka	4	—	2
Komendy Obwodowe	3	—	1
Komendy Powiatowe	11	6	5
Komenda m. Krakowa	8	—	20

Szeregowych zawodowych w województwie było 1200, natomiast w m. Krakowie zawodowych — 500, cywilnych — 1500. Nieobsadzone pozostawały powiaty: Mielec, Łańcut, Tarnobrzeg, Kolbuszowa, Nisko, Przeworsk, Dobromil.

Natomiast w sprawozdaniu z PKB z 9 października 1943 r. tak przedstawiono stan w okręgu krakowskim:⁴⁵

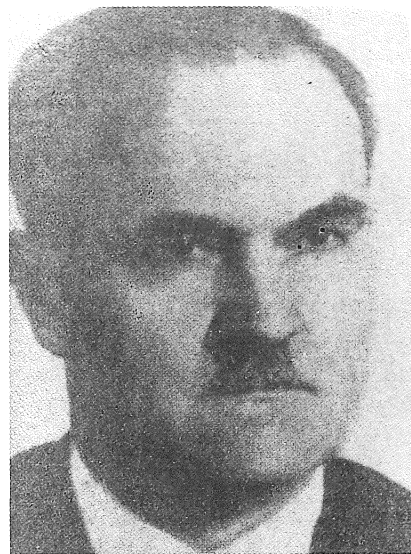
	Oficerowie	Szeregowi
Zawodowi mundurowi	36	500
Zawodowi sł. kryminal.	5	24
Element milicyjny	47	4.500
Razem	88	5.024

W 1944 r. komendanci powiatowi PKB zorganizowali po 2–3 komisariaty. W powiecie krakowskim było ich 5, a w mieście 10 komisariatów, 4 podkomisariaty i 6 posterunków. Stan obsady komisariatu w Krakowie wynosił 20 osób z PKB i 40 z SS.

Komenda Wojewódzka PKB była w pełni zorganizowana, Komendant Wojewódzki ukrywał się, zastępował go Komendant PKB m. Krakowa. Naczelnik Urzędu Śledczego zorganizował Urząd oraz Wydział Śledczy Komendy Miasta. PKB w Krakowie dysponowała 82 sztukami różnego rodzaju broni. Zapasy te uzupełniano m.in. drogą zakupu.

Strażą Samorządową kierował Tadeusz Kawula („Gruby”, „Kowal”). SS organizowano w gminach wiejskich kompletnie, a w gminach miejskich kadrowo.⁴⁶ Wytyczne przy organizowaniu SS przedstawiały się następująco:

- „1) Każda gmina wiejska jest zobowiązana utworzyć jeden, a gmina miejska jeden lub więcej posterunków SS (względnie komisariatów SS w miastach powyżej 25.000 mieszkańców).
- 2) Jako normę orientacyjną stanu liczbowego posterunku przyjmuje się 8–10 osób, które w czasie jawnej działalności cały swój czas poświęca służbie jako płatni strażnicy. Stan posterunków miejskich i komisariatów należy ustalić wg. potrzeb miejscowych.

7. Jan Szczepański („Gromczyński”)

- 3) Straż Samorządowa podlega przełożonemu gminy, który kieruje jej działalnością w ramach obowiązujących przepisów prawnych i instrukcji oraz zarządzeń Władzy nadzorczej.
- 4) Państwowy nadzór nad pełnieniem służby przez Straże Samorządowe wykonują Władze powiatowe administracji ogólnej (Delegat) bezpośrednio i za pośrednictwem Korpusu Bezpieczeństwa.
- 5) W skład powiatowej komendy Korpusu Bezpieczeństwa wchodzi instruktor powiatowy Straży Samorządowej, który jest oficerem K.B. dla spraw S.S.”⁴⁷

W sierpniu 1943 r. SS liczyła 1000 osób. Toczyły się rozmowy z PPS na temat przekazania 3.000 osób z Milicji PPS do SS. W 1944 r. SS była zorganizowana kompletnie z wyjątkiem pow. nowotarskiego.⁴⁸ W m. Krakowie powołano do SS 575 osób.

Straż Obywatelską, organizowaną kadrowo, dowodził Eugeniusz Tor. W 1944 r. kierownicy SO i ich zastępcy w powiatach byli zaprzysiężeni.

Wydziałem samorządu kierował Ludwik Osiecki („Krzywiecki”), b. naczelnik wydziału samorządowego Urzędu Wojewódzkiego w Krakowie.⁴⁹ Wydział ten zajmował się wyznaczaniem prezydentów i burmistrzów miast oraz wójtów. Przygotowywano również samorząd terytorialny do wykonywania świadczeń dla wojska (zakwaterowania, wyżywienia itp).

Zgodnie z informacjami zawartymi we wspomnieniach Jana Jakóbca,⁵⁰ w trzech wydziałach podległych Dep. Spraw Wewnętrznych, pod koniec 1943 r., zatrudnionych było 26 osób.

Według tych samych informacji Wydział Informacji i Prasy ODR zatrudniał 5 osób. Kolejnymi naczelnikami wydziału byli: Edward Schubert („Szczucki”)⁵¹, Tadeusz Seweryn („Socha”), Jan Szczepański („Gromczyński”, „Jaś”, „Scepon”), Adam Bar („Fil”).⁵²

Zadaniem wydziału było przekazywanie wiadomości z terenu okręgu do Dep. Informacji i Prasy („Meldunki terenowe”) oraz zorganizowanie akcji informacyjnej społeczeństwa na własnym terenie. W ramach tej akcji Wydział subsydiował pisma wydawane przez Stronnictwo Demokratyczne w Krakowie: „Dziennik Polski” i „Tygodnik Polski”. Od września 1944 r. wydawano własne pismo „Kurier Powszechny”. Redaktorem tego pisma był Adam Bar, pomagali w druku Albin

8. Tadeusz Seweryn („Socha”)

Jura, Kazimierz Maślankiewicz, Józef Figna. Druk odbywał się w konspiracyjnej drukarni przy ul. Karmelickiej 29.⁵³

Wydziałem przemysłu i handlu kierowali kolejno: Górecki (do X. 1943)⁵⁴, Zygmunt Bocian („Ptak”).⁵⁵ Zadaniem Wydziału było:

- 1) rejestrowanie wszystkich zakładów przemysłowych i handlowych o poważniejszym znaczeniu dla rynku, orientowanie się w ich obsadzie personalnej, stosunkach prawnego własnościowych, stanie technicznym i zagadnieniu surowca i zbytu.
- 2) rejestrowanie wszystkich prawnopublicznych i prywatnoprawnych organizacji gospodarczych, biur kontrolnych, biur dystrybucji, karteli, organizacji samorządowogospodarczych i branżowych itp.
- 3) śledzenie ogólnego kierunku polityki gospodarczej okupanta na odcinku przemysłowo-handlowym oraz poszczególnych rozporządzeń i zarządzeń w tej dziedzinie.
- 4) przygotowanie przejęcia zakładów i instytucji wymienionych w pkt. 1 i 2 w momencie przełomu, przez wyszukanie i wyznaczenie dla nich powierników z osób narodowości polskiej, pewnych politycznie, etycznie i fachowo.
- 5) przygotowanie wspólnie z władzami bezpieczeństwa sprawy zabezpieczenia ważnych obiektów przemysłowych, składów, magazynów itp.
- 6) przygotowanie zarządzeń, zabezpieczających ciągłość produkcji i zaopatrzenia rynku.
- 7) opracowanie działu przemysłowo-handlowego do miesięcznych sprawozdań sytuacyjnych Delegatur okręgowych.⁵⁶

Przy wykonywaniu tych zadań wydział współpracował z Izłą Przemysłowo-Handlową.⁵⁷ W departamencie pracował kierownik i jego zastępca, a w listopadzie 1944 r. kierownik informował „o upatrzeniu” dwóch kandydatów na referentów.⁵⁸

Wydziałem rolnictwa kierowali kolejno: Lech Rościszewski („Konopka”), Eugeniusz Ralski („Korsak”). W końcu 1943 r. na etacie w ODR był tylko Naczelnik Wydziału. Natomiast w listopadzie 1944 r. w wydziale pracowali: Naczelnik wydziału i jego zastępca, referent działu aprowizacji i spółdzielni rolniczych wraz z zastępcą, referent działu urządzeń rolniczych, referent zarządu przymusowego, jego zastępca i sekre-

tarz, referent nasiennictwa wraz z następcą, referent zarządu lasów wraz z zastępcą.

Wydział prowadził prace następujące:

- 1) ścisłą ewidencję zapasów aprowizacyjnych w magazynach i składach
 - 2) ustalenie ochrony magazynów
 - 3) wyznaczenie młynów, piekarni, rzeźni dla potrzeb wojska i ludności cywilnej
 - 4) notowania wielkości kontyngentów
 - 5) zabezpieczenie środków transportowych i pędnych
 - 6) przygotowanie zarządów majątków
 - 7) dokładne poznanie stanu upraw oraz inwentarza
- Prócz władz wojewódzkich i powiatowych został przygotowany aparat na stopniu wojewódzkim z Izłą Rolniczą na czele. Wyznaczony został Dyrektor Izby oraz jego zastępca administracyjny. Kooptowano wojewódzką Radę Rolniczą złożoną z 6 radców, reprezentujących interes wsi, czynnik spółdzielczy jak również czynnik naukowo uniwersytecki.

Wytypowano ponadto zarząd Towarzystwa Rolniczego.⁵⁹

Obsada personalna Wydziału Odbudowy i Robót Publicznych nie jest znana.⁶⁰ Zadaniem wydziału było przygotowanie szerokiego programu odbudowy w okresie powojennym.

Wydział Opieki Społecznej (pracy, opieki, zdrowia) zatrudniał w 1943 r. 2 pracowników etatowych, a honorowo pracowały 4 osoby. Na czele wydziału stali kolejno: Edmund Seyfried, Mieczysław Rakowski („Trzywdar”).⁶¹ W 1944 r. z tego wydziału zostały wylonione samodzielne Wydziały: Zdrowia oraz Pracy. Naczelnikiem Wydziału Zdrowia Publicznego był Otwinowski, a Wydziału Pracy — Włodzimierz Mostowski.

Zadaniem wydziału zdrowia było przygotowanie personelu medycznego oraz zakładów lecznictwa na okres przełomu (walk powstańczych) i po wyzwoleniu.

Wydział pracy miał przygotować przejęcie administracji zatrudnienia, płac i ochrony pracy na swoim terenie oraz prowadzić prace przygotowawcze nad uruchomieniem tej administracji po ustąpieniu okupanta.

Wydział opieki społecznej (po wydzieleniu dwóch zagadnień) prowadził czynną opiekę społeczną w stosunku do rodzin poległych lub uwięzionych żołnierzy Sił Zbrojnych w Kraju. Otaczał również opieką pracowników naukowych, nauczycieli itd. W tym zakresie współpracowano z Radą Główną Opiekuńczą.

Naczelnikiem Wydziału Skarbowego był Józef Greger. Zadaniem wydziału było:

- 1) przygotowanie przejęcia skarbców Banku Emisyjnego, skarbców oddziałów Banków Państwowych, kas innych większych instytucji skarbowych i finansowych, dla uchwycenia gotówki potrzebnej na pierwszy okres walki zbrojnej.
- 2) ustalenie zasad podejmowania sum na cele wojskowe przez Kasy Operacyjne od wyznaczonych instytucji finansowych lub skarbowych.
- 3) ewidencja i przygotowanie objęcia oraz zabezpieczenia oddziałów Banku Emisyjnego, ważniejszych zbiornic pieniężnych, kas skarbowych, K.K.O., większych banków prywatnych, instytucji ubezpieczeniowych, wytwórni i składów hurtowych monopolu państwowych.⁶²

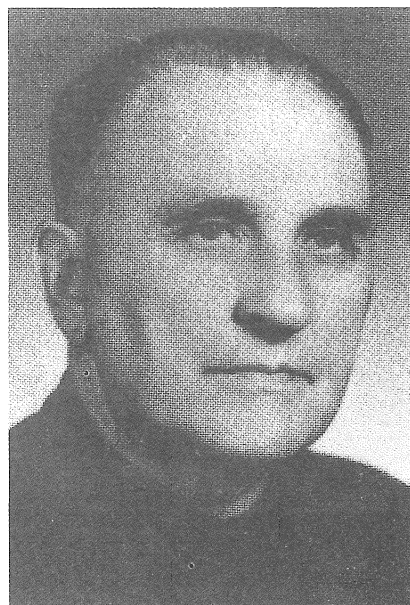
Naczelnikiem Wydziału Likwidacji Skutków Wojny był Jerzy Nasierowski („Jaszczur”, „Tur”). Zgodnie ze sprawozdaniem Departamentu w województwach miały powstawać Komisariaty Likwidacyjne, mające „przy sobie ciało orzekające — Wojewódzkie Komitety Likwidacyjne”.⁶³

Kierownikiem Walki Cywilnej⁶⁴ był Tadeusz Seweryn („Białowś”, „Socha”, „Maszyński”). W 1943 r. w KWC było zatrudnionych 6 osób, a 34 pracowały honorowo. W tym

samym roku KWC zostało włączone do Kierownictwa Walki Podziemnej. W KWC pracowali: Zbigniew Kuźma, Kazimierz Ptasek, Alfred Zaręba („Fredek”), Zbigniew Harlander („Harry”), Maksymilian Skowron. Instruktorem sabotażu był Wiktor Cierniak („Wiktor”). Po włączeniu KWC do KWP zastępcą Cierniaka był Jan Kowalkowski („Halszka”), a zespół dywersyjny w Krakowie poza „Halszką” tworzyli: „Orsza” (Tadeusz Łaptaś), „Lalek”, „Królik”, „Józek” (Józef Placek?), „Sardynka”, „Kuba”, „Ren” (Ireneusz Skrzypek), „Kruk”, „Step”, „Limba”, „Zygmunt”, „Nuśka”, „Brzoza”.⁶⁵

W 1943 r. w Krakowie przystąpiono do montowania łączności radiowej ODR. Wiązało się to z montowaniem sieci łączności radiowej Okręgowych Delegatur, organizowanej przez komórkę łączności Departamentu Spraw Wewnętrznych. W Krakowie kierownikiem tejże komórki został mianowany Zdzisław Kurzawiński („Poraj”), a radiotelegrafistami byli Julian Pietraszek („Piorun”) i Bolesław Rutka („Błyskawica”). Bazy łączności znajdowały się w Piaskach Wielkich i Gólkowicach, skąd wyruszano do różnych miejscowości i tam nawiązywano łączność z Londynem. Do osłony radiostacji przydzielono żołnierzy z II batalionu „Żelbetu”: Stanisław Jędo („Konrad”), Aleksander Hawlicki („Ryś”), Zbigniew Kuźma („Zbych”), Józef Wydrych („Maczek”), Augustyn Wydrych („Dąb”), Antoni Jędo („Sztorm”), Marian Jędo („Ikar”), Władysław Chachlewski („Stożek”), Antoni Bilski („Konar”), Antoni Chmielarczyk („Jeleń”), Władysław Chmielarczyk („Szum”). Funkcję łączniczek pełniły Helena Jędo („Ewa”) i Janina Korycka. Lokal kontaktowy mieścił się w pracowni krawieckiej Józefa Klisia („Józef”) przy ul. Grodzkiej 6. Szyfrantem komórki był Zygmunt Kuźma.⁶⁶

Z KWC związany jest problem sądownictwa podziemnego. Delegatura dysponowała w tym zakresie Cywilnymi Sądami i Komisjami Sądzącymi KWC/KWP. Przewodniczącym CSS w Krakowie był Rudolf Gütnier, a następnie Józef Nasierowski. Członkami Sądu byli Władysław Wójcik („Czarski”, „Żegota”) i Tadeusz Zygmunt („Radło”), prokuratorem był, z urzędu T. Seweryn. Kancelarię CSS prowadziła Anna Seweryn, a mieściła się ona przy ul. Olszyny 5. Poza Krakowem CSS znajdowały się w Miechowie, Krośnie i Tarnowie. Komisją Sądzącą w Krakowie kierował Antoni Rogosz („Sztaba”).

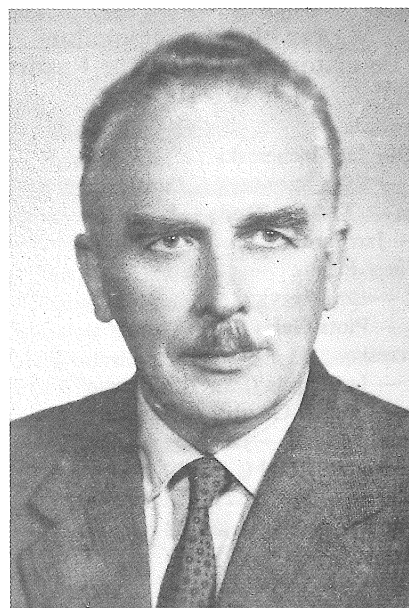
10. Antoni Stańko („Pożoga”)

Działalność Kierownictwa Walki Cywilnej w Krakowie z uwagi na swoją rozległość powinna stanowić treść osobnego opracowania.

Tak przedstawiała się w zarysie struktura i obsada personalna Biura Okręgowego Delegata Rządu w Krakowie. Poza nim znajdowały się tutaj okręgowe komórki administracji niezespolonej, a więc podlegające Departamentom: Sprawiedliwości, Oświaty i Kultury, Komunikacji, Poczty i Telegrafu. W Krakowie były również niektóre komórki innych Delegatur Okręgowych (np. część Okręgowego Biura Szkolnego dla Śląska), a także podlegające bezpośrednio centrali, np. krakowska grupa Polskiego Radia, komórka organizacji „Zachód” (utrzymującej łączność ze skupiskami Polaków wywiezionych na roboty do Rzeszy).

9. Franciszek Stachnik („Nowacki”)

11. Władysław Rygalló („Łopot”, „Żeliszawski”)

12. Stefan Roś („Jawor”)

Sytuacja uległa zmianie po upadku powstania warszawskiego, wtedy to do Krakowa przesunęli się niektóre komórki szczebla, centralnego, tu przez pewien czas wydawano oficjalny organ Delegatury — „Rzeczpospolita Polska”, tu działała Agencja Informacyjna „Inka” — dostarczająca informacji z terenu miasta. Dlatego też życie konspiracji w Krakowie podlegające Delegatowi Rządu czeka na rzetelne opracowanie.

A N E K S

Wykaz obsady personalnej Powiatowych Delegatur Rządu

- a) PDR Bochnia
 - Delegat — Jan Zachemski
 - Filip Szewczyk („Leon”, „Powola”)
 - Zastępca — Tadeusz Duda („Feliks”)
 - KWC — Jan Jarosz („Jastrzębiec”, „Toporczyk”)
 - SS — Józef Pawlik
 - PKOiK — Emil Język
 - Piotr Galas
- b) PDR Brzesko
 - Delegat — Jan Szpila („Sęk”, „Trzmiel”)
 - Zastępca — Julian Grochal („Kamień”)
 - ref. bezpieczeństwa — Jan Żurek („Stal”)
 - ref. samorządu — NN („Fryt”)
 - ref. sanitarny — Wojcieszyn („Cyfra”)
 - ref. aprowizacji — NN („Sto”)
 - ref. przemysłu — NN („Zych”)
 - ref. wojskowy — NN („Lubicz”)
 - ref. drogowy — NN („Łąka”)
 - KWC — obsada nieznana
 - PKB — Jan Strycharz („Zenek”)
- c) PDR Brzozów
 - Delegat — Eugeniusz Kęcki („Dąbrowski”)
 - KWC — obsada nieznana
 - PKB — Jan Bieda („Cis”)
 - SS — Wojciech Dudek („Olsza”)
 - PKOiK — Henryk Kraus
- d) PDR Dąbrowa Tarnowska
 - Delegat — Stanisław Klimczak („Żelazny”)
 - Zastępca — Wiesław Kądziaława
 - KWC — obsada nieznana
 - PKB — Kazimierz Kozaczka
 - SS — Wojciech Mleczo
 - PKOiK — Ludwik Ręgorowicz
- e) PDR Dębica
 - Delegat — Franciszek Stachnik („Nowacki”)
 - Zastępca — Tomasz Gąsior („Odyś”)
 - Antoni Stańko („Pożoga”)
 - ref. bezpieczeństwa — Władysław Majka („Cukier”)
 - ref. samorządu — Stanisław Gąsiorek
 - ref. rolnictwa — Piotr Muż
 - ref. wojskowy — Stanisław Darlak
 - KWC — obsada nieznana
 - PKB — Stanisław Roszkiewicz
 - Władysław Majka („Cukier”)
 - KS — Paweł Baran
 - PKOiK — Ferdynand Filipek
 - Stanisław Marcisz
- f) PDR Gorlice
 - Delegat — Franciszek Martyka („Wincenty”)
 - Stanisław Jezierski („Rutkowski”, „Szymek”)
 - Zastępca — Ludwik Dusza („Gałązka”)
 - ref. samorządu — Michał Sendeci („Grab”, „Wilk”)
 - ref. aprowizacji — Józef Przybycień
 - KWC — Piotr Koziół („Dziadek”, „Pniak”)
 - Michał Bembenek („Halny”)
 - PKB — Józef Laska („Orlicz”)
 - SS — Piotr Koziół („Dziadek”, „Pniak”)
 - Antoni Piątek („A-5”)
 - SO — Józef Duma („Dąb”, „Zagłoba”)
 - PKOiK — Franciszek Gunia
 - Kazimierz Czyżyk („Ziemowit”)
- g) PDR Jarosław
 - Delegat — Franciszek Grzybek
 - Tadeusz Miciak („Topola”)
 - KWC — Stanisław Gdula („Żelazny”)
 - PKOiK — Stanisław Janczowski
 - Karol Dziduszko
- h) PDR Jasło
 - Delegat — Alojzy Wiatr („Zawierucha”)
 - Adolf Kosiek
 - Zastępca — Węglewski
 - KWC — obsada nieznana
 - PKOiK — Alfred Breitmeier
 - Franciszek Gunia
- i) PDR Kolbuszowa
 - Delegat — obsada nieznana
 - ref. wojskowy — NN („Kazimierz”)
 - KWC — obsada nieznana
 - PKOiK — Bolesław Nazimek („Cichy”)
- j) MDR Kraków
 - Delegat — NN („Karol”)
 - ref. bezpieczeństwa — NN („Żółty”)
 - ref. aprowizacji — NN („Wiktor”)

- ref. opieki społ. — NN („*Franciszek*”)
 ref. przemysłu i handlu — NN („*Bronek*”)
 MKOiK — Bronisław Chrzan („*Franciszek Bielec*”)
- k) PDR Kraków
 Delegat — Marian Ożóg
 — Stanisław Grodziski
 KWC — Władysław Sterba („*Rzepecki*”)
 PKB — Koral
 SS — Piotr Cholawa
 PKOiK — Walerian Naturski („*Tur*”)
 — Stanisław Gawęda („*Kowalski*”)
- l) PDR Krosno
 Delegat — obsada nieznana
 KWC — Jan Janasek („*Barski*”, „*Konrad*”)
 CSS — obsada nieznana
 PKOiK — Jan Lenart („*Lis*”)
- ł) PDR Limanowa
 Delegat — Adam Mamak („*Sąrz*”, „*Soweł*”, „*Sowiński*”)
 KWC — Jan Górliński („*Jałowiec*”, „*Korzeń*”, „*Różga*”)
 PKOiK — Henryk Sędziwy
- m) PDR Lesko
 Delegat — Dworzaczek
 KWC — obsada nieznana
- n) PDR Łańcut
 Delegat — Stanisław Władyka („*Zawisza*”)
 KWC — obsada nieznana
 PKOiK — Antoni Wawrzaszek („*Wara*”)
 — Jan Marszał
- o) PDR Miechów
 Delegat — Stanisław Latała („*Żuk*”)
 Zastępca — Roman Nowak („*Nina*”)
 KWC — Stanisław Mierniczek („*Gromczyński*”, „*Moszyński*”)
 PKB — Jan Rumas („*Wichura*”)
 zastępca — Wacław Maj („*Grudzień*”)
 SS — Szymon Dudek („*Orlik*”, „*Wrzós*”)
 CSS — obsada nieznana
 KS — obsada nieznana
 PKOiK — Stanisław Pogoda
- p) PDR Mielec
 Delegat — Wilhelm Lotz („*Wojciech Brona*”)
 KWC — Kazimierz Książek („*Brzeszczot*”)
 PKOiK — Piotr Adamski („*Jan Mielnicki*”)
- r) PDR Myślenice
 Delegat — Franciszek Syrek („*Baca*”)
 — Władysław Stachowicz
 — Franciszek Biedrawa („*Zimorodek*”)
 KWC — Franciszek Zając („*Lubonczyk*”)
 PKOiK — Seweryn Udziela
- s) PDR Nisko
 Delegat — Jan Niemczyk („*Lech*”)
 KWC — obsada nieznana
 PKOiK — Kazimierz Rup („*Wójcik*”)
- ś) PDR Nowy Sącz
 Delegat — Paulin Hyży („*Śmiały*”)
 — Cikowski
 — Eugeniusz Fedyna („*Cieśla*”)
 Zastępca — Józef Maciaszek („*Nalepa*”)
 — Franciszek Pająk („*Żbik*”)
 KWC — Jan Krok („*Górał*”)
- PKB — Stanisław Sierszulski
 PKOiK — Mieczysław Wieczorek („*Rybiński*”)
- t) PDR Nowy Targ
 Delegat — Stanisław Guzek („*Węglarz*”)
 Zastępca — Władysław Skibiński („*Snop*”)
 KWC — Ludwik Kohutek („*Śmiłowski*”)
 PKOiK — Pius Jabłoński
 — Czesław Kozioł („*Jarost*”)
- u) PDR Przemyśl
 Delegat — Franciszek Gesing („*Biały*”)
 KWC — obsada nieznana
 PKOiK — Marian Dohnal („*Przemyski*”)
 — Ferdynand Schneider („*Ślaczka*”)
- w) PDR Przeworsk
 Delegat — Franciszek Młynek
 KWC — obsada nieznana
 PKOiK — Kazimierz Koczocik
- x) PDR Rzeszów
 Delegat — Józef Kubicki („*Poreba*”)
 — Władysław Martynuska („*Zagroda*”)
 Zastępca — Jan Kania („*Sokół*”)
 ref. wojskowy — NN („*Drył*”)
 KWC — obsada nieznana
 PKOiK — Rudolf Auriga
 — Ludwik Wójcik („*Grab*”)
- y) PDR Sanok
 Delegat — Jan Kędzior („*Rola*”)
 Zastępca — Władysław Haduch („*Michał*”)
 KWC — obsada nieznana
 PKOiK — Zofia Skołozdro („*Orlińska*”)
- z) PDR Tarnobrzeg
 Delegat — Leonard Madej („*Jarzębina*”)
 Zastępca — Franciszek Korga („*Wilk*”)
 — NN („*Ślepowron*”)
 ref. bezpieczeństwa — NN („*Jastrząb*”)
 ref. samorządu — Franciszek Korga („*Wilk*”)
 ref. rolnictwa — NN („*Bielawa*”)
 ref. aprowizacji — Jan Setmajer („*Poraj*”)
 KWC — Jan Sokół („*Skrzydło*”)
 PKB — Stefan Roś („*Jawor*”)
 SS — Józef Trojnar („*Margani*”)
 CSS — obsada nieznana
 PKOiK — Stanisław Walczyna („*Trzeźniowski*”, „*Waligóra*”)
- ż) PDR Tarnów
 Delegat — Antoni Partyka
 Piotr Wilkoń
 Zastępca — Stanisław Wodziński („*Zadora*”)
 ref. wojskowy — Władysław Rygall („*Łopot*”, „*Żelazowski*”)
 ref. prop. i inf. — Wiktor Rygall („*Kozłowski*”)
 KWC — Stanisław Wodziński („*Zadora*”)
 CSS — Bolesław Skwarczyński
 PKOiK — Władysław Olszowski („*Żelazko*”)
- ż) PDR Wadowice
 Delegat — Józef Machalica
 KWC — obsada nieznana
 PKB — Stefan Turek („*Świerk*”)
 SS — Teofil Dura
 PKOiK — Władysław Wiśniewski („*Krok*”, „*Zych*”)

¹ wymienimy dla przykładu: Stanisław Dąbrowa-Kostka, *Wokupowanym Krakowie 6.IX.1939-18.I.1945*, W-wa 1972; Tadeusz Wroński, *Kronika okupowanego Krakowa*, Kraków 1974

² Alina Fitowa, *Bataliony Chłopskie w Małopolsce 1939-1945*, W-wa 1984; A. Fitowa, Józef Marcinkowski, *Ruch ludowy w Małopolsce i na Śląsku 1939-1945*, W-wa 1987

³ Liczne artykuły w *Roczniku Komisji Nauk Pedagogicznych*, 20 części „Materiały do dziejów oświaty w okresie okupacji hitlerowskiej (1939-1945) na terenie podziemnego Okręgu Szkolnego Krakowskiego.

⁴ artykuły Tadeusza Sewerynowa „Więściach” (1965-66) oraz w „Przeglądzie Lekarskim”

⁵ do administracji niezespólonej należały okręgowe komórki podległe Departamentom: Sprawiedliwości, Oświaty i Kultury, Komunikacji, Poczty i Telegrafu.

⁶ K. Pluta-Czachowski, *Organizacja Orła Białego*, W-wa 1987, s. 82: Główne Szefostwo Walki Cywilnej i Spraw Społeczno-Politycznych: Szef — Ludwik Muzyczka („Ludwik”), I Zastępca — Marian Głut („Roch”), II Zastępca i Szef Sztabu — Stefan Bock („Kozioł”), ref. organizacji i dyscypliny — S. Gąsiorowski („N”), ref. informacji politycznej — Władysław Kabaciński („Poraj”), ref. propagandy — Janina Oszastr („Janka”), ref. finansowo-gospodarczej — Ludwik Rubel („Garda”), ref. opieki społ. — J. Oszastr, ref. spraw narodowościowych — Stanisław Ratomski („Stanisław”)

⁷ tamże, s. 105

⁸ A. Fitowa, *Bataliony Chłopskie...*, s. 26

⁹ K. Pluta-Czachowski, *Organizacja...*, s. 140

¹⁰ CKON — Centralny Komitet Organizacji Niepodległościowych, utworzony przez Ryszarda Świętochowskiego, stojący w opozycji do SZP i PKP.

¹¹ W listopadzie 1939 r. premier powołał Komitet Ministrów dla spraw Kraju, w tym też czasie zapadły decyzje o utworzeniu organizacji czysto wojskowej — Związek Walki Zbrojnej; na odcinku cywilnym planowano powołanie sieci mężów zaufania rządu — plan ten został częściowo zrealizowany.

¹² *Armia Krajowa w dokumentach*, t. I, Londyn 1970, s. 219-222.

¹³ J. Marcinkowski, A. Fitowa, *Ruch ludowy...*, s. 20.

¹⁴ S. Brzeziński, *Przyczynki do dziejów konspiracji polskiej na terenie Wielkopolski w latach 1939-1945* — Instytut Zachodni, sygn. III-60.

¹⁵ CA KC PZPR (Autor korzystał z materiałów Delegatury przechowywanych w CA KC PZPR. Obecnie dokumenty te znajdują się w Archiwum Akt Nowych.), sygn. 202/I-52, k. 138.

¹⁶ Sutiom Polski Podziemnej w Londynie, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, teka 15, poz. 75-d, decyzja ta została przekazana do kraju depeszą z 30 sierpnia 1941 r. — SPP, MSW, teka 10, poz. 41.

¹⁷ SPP, MSW, teka 74, poz. 59.

¹⁸ SPP, MSW, teka 74, poz. 157.

¹⁹ patrz przypis 15.

²⁰ czytamy w nich „...organa Tymczasowej Administracji Rządowej powinny w szczególności:

- oddziaływać na społeczeństwo celem utrzymania właściwej postawy w okresie okupacji
- obserwować przejawy życia społecznego pod okupacją oraz działalność władz okupacyjnych i informować o tych przejawach i działalności władze przełożone
- współdziałać z władzami wojskowymi w przygotowaniach mających na celu usunięcie okupantów
- czynić przygotowania do objęcia władzy cywilnej z chwilą ustania okupacji
- wykonać już w okresie działalności konspiracyjnej czynności administracyjne stosowane do zarządzeń władz przełożonych.”

²¹ Zgodnie z przepisami z dnia 31 III 1944 r. części powiatów chrzanowskiego i wadowickiego miały wejść w skład powiatu krakowskiego, a część powiatu olkuskiego do powiatu miechowskiego. Stan taki podaje za dotychczasową literaturą, jest on prawdziwy dla okresu 1943-1944. Jeżeli chodzi o lata 1942-43 to, według ostatnio odnalezionych

dokumentów (trwa ich opracowanie), zasięg terytorialny ODR Kraków rozciągał się na 44 powiaty!

²² w czasie okupacji mieszkał przy ul. Wielopole 3, następnie przy ul. Floriańskiej 43.

²³ w czasie okupacji mieszkał przy ul. Matejki 10.

²⁴ przeszła do Delegatury z Wydziału Wojskowego („Teczka”).

²⁵ informacje E. Kalety.

²⁶ był naczelnik wydziału ogólnego Urzędu Wojewódzkiego w Krakowie.

²⁷ były starosta we Frysztacie. W czasie okupacji był jednocześnie członkiem Komisji Administracyjno-Samorządowej Wydziału Planowania OKRL. Pracował w RGO przy ul. Kanoniczej.

²⁸ J. Jakóbiec, *Na drodze stromej i śliskiej*, BJ sygn. 123/64; CA KC PZPR, sygn. 202/XXII-5, k. 15.

²⁹ były wiceprokurator Sądu Okręgowego w Krakowie, zamieszkały przed wojną przy ul. Wybickiego 3 m. 6, tel. 1 53 75.

³⁰ patrz przypis 21. Według informacji tam zawartych 12 kwietnia 1942 r. mianowany został Naczelnik Wydz. Bezpieczeństwa — NN („Krwisław”), „Problemy”.

³¹ CA KC PZPR, sygn. 202/II-13, k. 165-166.

³² CA KC PZPR, sygn. 202/II-15, k. 50-51a

³³ przyznawano miesięcznie 4.600,— zł, gdy potrzeby wynosiły 20.000,— zł.

³⁴ Kierownikiem Oddziału Bezpieczeństwa Wydziału Wojskowego w Krakowie był mjr rez. Marian Głut („Roch”, „Buk”). Ur. 25 I 1895 r. w Krakowie. Ukończył gimnazjum w Tarnowie i studia prawnicze na UJ. Od 1912 r. należał do Związku Strzeleckiego. Od 1914 r. w Legionach, internowany w Szatdobos, następnie w wojsku austr. na froncie włoskim. Brał udział w odsieczy Lwowa w 1918 r. Następnie służył w WP do 1932 r., m.in. w 75 pp oraz w KOP. Mianowany do stopnia kapitana ze starszeństwem od 1 VII 1923 r. Po przejściu do rezerwy był urzędnikiem państwowym w Wilnie i Warszawie. W latach 1935-1939 był starostą w Nowym Targu. W konspiracji od września 1939 r. m.in. jako I zastępca Głównego Szefa Walki Cywilnej OOB, następnie przeszedł do Administracji Zmilitaryzowanej ZWZ („Teczka”) i objął funkcję kierownika Oddz. Bezpieczeństwa WW w Krakowie. W listopadzie 1943 r. w czasie rozmów scaleniowych z Delegaturą nie został przyjęty do Administracji Zastępczej (Delegatura).

³⁵ w protokole z 13 VIII 1943 r. jest mowa o informacji w Lesku zajmującym się głównie zdobywaniem informacji nt. Łemków.

³⁶ mowa w nim jest o „Niezapominajce” (Okręgowa Komisja do Badania i Rejestrowania Zbrodni Okupanta w Polsce). Instrukcję w sprawie tworzenia „Niezapominajki” wydał Dep. Spraw Wewnętrznych 29 lutego 1944 r.

³⁷ w sprawozdaniu jest mowa o aresztowaniu referenta d/s komunij.

³⁸ zgodnie z instrukcją Dep. Spraw Wewnętrznych w skład „Niezapominajki” mieli wejść „Naczelnik Wydziału Bezpieczeństwa — jako przewodniczący oraz przedstawiciele Sprawiedliwości, Informacji i Walki Podziemnej”.

³⁹ Leon Stanisław Gallas. Ur. 22 III 1899. Ukończył gimnazjum w Tarnowie i Politechnikę we Lwowie. W latach 1913-14 był komendantem Związku Strzeleckiego w Tarnowie. Następnie w WP. W latach 1930-39 pełnił funkcję starosty we Lwowie, Wrześni i Żydaczowie. W latach 1939-1943 przebywał na Węgrzech, skąd został wezwany do kraju. Przydzielony do ODR Kraków pełnił funkcję kierownika oddz. społeczno-politycznego. Aresztowany 6 I 1945 r. w mieszkaniu dr Bopreau (ul. Sobieskiego 3), zwolniony 16 I — pełnił nadal swoje obowiązki. Aresztowany przez NKWD w marcu 1945 r. W trakcie rozprawy we wrześniu tr. skazany na 5 lat, w wyniku amnestii zwolniony. Zmarł 13 III 1946 r. w Krakowie.

⁴⁰ w czasie okupacji prowadził sklep perfumeryjny przy ul. Starowiśniej 17, tel. 1 86 51.

⁴¹ inspektor bezpieczeństwa w Dep. Spraw Wewnętrznych, po Powstaniu Warszawskim w Krakowie. W początkach 1945 r. aresztowany przez NKWD.

⁴² Ossolineum, sygn. 107/68 — materiały nieuporządkowane.

⁴³ „służba śledcza stanowi specjalny dział pracy w ramach organizacyjnych korpusu bezpieczeństwa, przeznaczony do dochodzenia i zwalczania przestępstw”. „W komendach wojewódzkich ten dział pracy jest zorganizowany w urzędach śledczych”.

⁴⁴ podają za dotychczasową literaturą. Jednakże wiadomości te nie są chyba dość ściśle. Trudno jest ustalić kto początkowo stał na czele PKB. We wspomnieniach Jana Jakóbca czytamy, iż kontaktował się on z mjr Franciszkiem Erhardtem i ppłk Romanem Sztabą. Według najnowszej publikacji Adama Hempla komendantem PKB w Krakowie był ppłk Stanisław Ruciński — A. Hempel, *Pogrobowcy klęski. Rzecz o policji „granatowej” w Generalnym Gubernatorstwie 1939–1945*, W-wa 1990, s. 222.

⁴⁵ CA KC PZPR, syg. 202/II-33, k. 108a.

⁴⁶ „Przez zorganizowanie kadrowe rozumieć należy: wyznaczenie i zwerbowanie kierowników jednostek organizacyjnych, zaznajomienie ich z organizacją, zadaniami i terenem przyszłej pracy. W organizacji kadrowej każda projektowana jednostka organizacyjna winna mieć swój zawiązek niezbędny do prowadzenia prac przygotowawczych oraz do zorganizowania szybkiej rozbudowy.”

⁴⁷ CA KC PZPR, syg. 202/II-1, k. 1–2.

⁴⁸ jednostki organizacyjne SS istniały „tylko w Nowym Targu, Zakopanem i najbliższej okolicy”.

⁴⁹ Od grudnia 1929 r. naczelnik Wydziału Samorządu w Krakowie. Przed wojną mieszkał przy ul. Łobzowskiej 15, tel. 1 85 52.

⁵⁰ patrz przypis 27.

⁵¹ według E. Kalety Schubert był pracownikiem wywiadu.

⁵² podają za dotychczasową literaturą. W opracowaniu Władysława Ważnego, *Struktura organizacyjna, kompetencje i zadania DR RP na Kraj*, W-wa 1960 (WIH, syg. III/102/1) podane są następujące pseudonimy kierownictwa Wydz. Informacji i Prasy w Krakowie: „Socha” (T. Seweryn), „Roza”, „Walicki”.

⁵³ Jerzy Jarowiecki, *Konspiracyjna prasa w Krakowie w latach okupacji hitlerowskiej*, Kraków 1980, s. 106–112.

⁵⁴ J. Marcinkowski, A. Fitowa, *Ruch ludowy...* s. 40; według E. Kalety naczelnikiem wydz. przemysłu i handlu był Tokarski, dyr. „Oryzy” („Oryza” — Zakłady Przemysłu Ryżowego, al. Grottgera 12, tel. 1 47 37).

⁵⁵ *Słownik biograficzny działaczy polskiego ruchu robotniczego*, t. 1 W-wa 1985, s. 275–258.

⁵⁶ CA KC PZPR, syg. 202/V-1, k. 1–2.

⁵⁷ „skompletowane Prezydium Izby Przem.-Handl. w składzie prezesa i 4-rech vice-prezesów”. Nazwisk nie znamy, w grę wchodzi następujące osoby: Eugeniusz Jakubowski, Jan Stefan Kuhn, Tadeusz Filippi, Twardowski, Henryk Miąnowski, Władysław Geartner.

⁵⁸ CA KC PZPR, syg. 202/XXII-5, k. 13.

⁵⁹ CA KC PZPR, syg. 202/XXII-5, k. 10–12.

⁶⁰ W sprawozdaniu Departamentu (CA KC PZPR, syg. 202/I-36, k. 140) stwierdzono tylko „Powoływanie kierownictwa poszczególnych wydziałów odbywa się w porozumieniu z właściwymi kierownikami województw”.

⁶¹ jednocześnie był Naczelnikiem Wydziału Pomocy Ludności Biura Centrali RGO w Krakowie.

⁶² Ossolineum, syg. 187/71 — materiały nieuporządkowane.

⁶³ CA KC PZPR, syg. 202/I-36, k. 122.

⁶⁴ Komórkę tę na szczeblu okręgu nazywano: „Ośrodek Walki Cywilnej” a od marca 1944 r. „Wydziałem Oporu Społecznego”.

⁶⁵ CA KC PZPR, syg. 202/XXII-5, k. 72, 176.

⁶⁶ Zdzisław Kurzawiński, *Wspomnienia*, „Zeszyty Historyczne” z. 4, Komisji Historycznej ZW ZBoWiD w Krakowie, Kraków 1989, s. 9–28.